

היום נלמד בעזרת ה':

ביצה דף יג

(המשך מדף קודם)

אושפזיכניה דרבה בר רב חנן: למארח היו חבילות החרדל, והוא שאל האם מותר לו לפרוך את גרגרי החרדל מתוך השרביטים שלהם. פעולה זו אסורה בשבת משום תולדה של מלאכת דש. השאלה היא האם מותר ביו"ט לעשות מלאכה זו לצורך אוכל נפש – כמו שהותר לשחוט ולבשל לצורך אוכל נפש?

מולין מלילות: אסור להוציא את הגרעינים מתוך השרביטין, אבל מותר רק למלול את השיבולים או לפרוך את הקטניות ולהשאירם בתוך הפסולת – שזו מלאכה 'כלאחר יד' כלומר שלא כדרך המלאכה.

המולל מלילות מערב שבת: מותר לו בשבת לנפח 'מיד ליד' כלומר לנענע ביד אחת מצד לצד בכדי שהמוץ יעוף ברוח. אבל אסור לו לברור אותם בכלי ברירה כמו קנון ותמחוי. המולל מלילות מערב יו"ט – מותר לו ביו"ט לברור אותם בקנון ובתמחוי 'על יד' כלומר מעט מעט, אך לא בטבלא נפה וכברה שהם כלים שהדרך לברור בהם כמות מרובה, ונראה הדבר כאילו בורר שלא לצורך יו"ט שאסור לעשות כן.

לכאורה מוכח מדברי הברייתא שרק בערב יו"ט מותר למלול את המלילות ולא ביו"ט?

א"כ מצינו תרומה שזכאי בהרמחה: חיוב הפרשת תרומה חל משעה שהתבואה נעשית 'דגן' דהיינו כשאסף את הפירות או הגרעינים לערימה ('כרי'). אבל כשהגרעינים בתוך השיבולים עדיין לא חל עליהם חיוב תרומה. אם מותר להוציא את הגרעינים מהתבואה על ידי מלילה ביו"ט, נמצא שחל חיוב הפרשת תרומה ביו"ט, ומדוע אמרה המשנה שלכולי עלמא אסור להפריש תרומה ביו"ט (-כי היה אפשר להפרישה קודם, והרי לא היה אפשר)?

הכניס שיבולין לעשות מהן עיסה: מכיון שיש עוד דרך ארוכה עד שיעשה מהן 'דגן', מותר לאכול מהן באופן ארעי בלא לעשר. אבל אם הכניס אותם בשביל למלול אותם

(המשך בדף הבא ↓)

(כלומר לאכול אותם מתוך השיבולים), מכיון שלא יגיעו אף פעם לדיגון (ערימת גרעינים) - לדעת רבי הכנסה זו היא גמר מלאכתם וחייבים בתרומה, אבל לדעת רבי יוסי ברבי יהודה תבואה זו פטורה מתרומה, מכיון שרק תרומה שתיעשה 'דגן' חייבת וזו לא תהיה לעולם 'דגן'.

ואם כן משנתנו הולכת כדעת רבי יוסי ברבי יהודה - שאפילו אם מותר למלול מלילות ביו"ט אך אין אפשרות להתחייב בתרומה ביו"ט.

כגון שהכניס שיבולין... ונמלך עליהן: הרי גם לדעת רבי יוסי ברבי יהודה ישנה אפשרות להתחייב בתרומה במלילות. כאשר הכניס את התבואה בתחילה בשביל לעשות ממנה עיסה, אבל לאחר מכן נמלך לאכול אותה על ידי מלילה – מכיון שבתחילה נכנסה התבואה על דעת להתחייב בתרומה (כשתיעשה דגן) חלה עליה תורת תרומות ומעשרות, וכאשר נמלך לאכול אותה ע"י מלילה נעשתה ההכנסה לבית כגמר מלאכה וחייב.

הגמרא מתרצת שכוונת המשנה שרוב התרומה אינו רשאי להפרישה ביו"ט, אמנם יש מקרה יוצא דופן.

אמר אביי מחלוקת בשיבולין: מכיון שרובם עומדים לדישה ולאסיפה בערימה סובר רבי"י שהכנסתם בשיבולים פוטרת מתרומה. אבל בקטניות לכולי עלמא הכנסתם בחבילות מחייבת בתרומה, מכיון שרוב האנשים לא מפרקים את כל הערימה אלא כל פעם לוקחים מעט לפי הצורך דשים אותו ואוכלים.

מי שהיו לו חבילי תלתן של טבל: כל פעם שהוא כותש (דש) מעט מהם, הוא מחשב את כמות הזרע ומפריש ממנו מעשרות. ואינו צריך להפריש גם על העץ של התלתן, אפילו שהעץ עצמו גם נאכל (לא חייבוהו חכמים במעשרות). הגמרא מבררת כדעת מי שנויה משנה זו? אי אפשר לומר כדעת רבי - שאם כן אין חידוש דוקא בקטניות (תלתן), שהרי אפילו בשיבולי תבואה חייב במעשרות. מאידך גם אם נאמר שהמשנה כדעת רבי"י והוא מודה בקטניות – קשה מדוע נשנתה דוקא הדוגמא של תלתן?

איכא דאמרי: בקטניות לכולי עלמא אין כלל חיוב תרומה. כי רק בשיבולין שדרך הרבה אנשים להכניסם לבית לאכילה במלילה - סובר רבי שחל עליהם חיוב תרומה, אבל בקטניות שהדרך להכניסם לצורך דישה ומירוח בערימת כרי - כשהם עדיין בחבילות לא ירדה להם תורת תרומה.

מיתבי מי שהו לו חבילות של תלתן: לכאורה כוונת המשנה שהתלתן 'טבל' (=אוכל שלא הופרש ממנו תרומה) לתרומה גדולה. ואם כן מוכח שישנה חובת תרומה לחבילי קטניות?

הגמרא מתרצת שמדובר ב'טבל' לענין 'תרומת מעשר'. כלומר באמת בחבילות עדיין אין חובת תרומה, אלא שמדובר בלוי שהקדים את הכהן ולקח את המעשר-ראשון שלו בעוד התלתן בחבילות. ומכיון שחל על החבילות שם 'מעשר ראשון' חל עליהם גם שם 'תרומת מעשר' (ראה הרחבה להלן 'גופא'). ולכן הם טבל עד שהלוי יפריש מהם את התרומת מעשר לכהן.

👉 להבנת הסוגיא נבאר את סדר הפרשת תרומות ומעשרות:

1. לאחר הקצירה, הדישה, והמירוח חל חיוב הפרשת "**תרומה גדולה**" - שמוציא מהתבואה אחד מחמישים ונותן לכהן. **2.** אח"כ מפריש "**מעשר ראשון**" - עשירית ממה שנשאר, ונותן ללוי. **3.** אח"כ מפריש "**מעשר שני**" - עשירית ממה שנשאר ומעלהו ואוכלו בירושלים, או שמחלל אותו על מעות ואת הכסף מעלה לירושלים וקונה בזה מאכלים ואוכלם שם. **4.** הלוי מפריש "**תרומת מעשר**" - עשירית ממה שקיבל, ונותן לכהן.

כותש למה לי: מדוע צריך הלוי לכתוש ולתת את התרומת-מעשר כתושה, שיאמר לכהן זה מה שהביאו לי וזה מה שאני נותן לך? הגמרא מתרצת שזהו קנס שקנסו אותו חכמים בגלל שהקדים את הכהן ולקח את המעשר-ראשון קודם זמנו.

מחשב? הא מדידה בעי?: אם מדובר בתרומת-מעשר - הרי צריך למדוד אותה במדוייק ואי אפשר להפריש אותה באומד כמו תרומה גדולה? [תרומה-גדולה - מהתורה חיטה אחת פוטרת את כל הכרי, ורבנן נתנו בה שיעור עין יפה ועין רעה ועין בינונית, ולכן אין צורך לדקדק אלא מפרישים אותה באומד].

ניטלת... במחשבה: דהיינו חושב על צד אחד שיהיה תרומה ואוכל את הצד השני.

גופא... מעשר ראשון שהקדימו בשיבולים: הגמרא חוזרת לברר דבר בגוף הדברים שהובאו מקודם. מדוע אם נטל הלוי את המעשר-ראשון הוא כבר חייב גם בתרומת-מעשר, אפילו שעדיין לא חלה עליו חובת תרומה? והתשובה היא שהתורה אומרת על תרומת מעשר 'והרמותם ממנו תרומת השם מעשר מן המעשר' דהיינו כאשר הוא נקרא 'מעשר' צריך להפריש ממנו 'מעשר' נוסף הלא הוא תרומת-מעשר, ולכן ברגע

(המשך בדף הבא ↓)

שהלוי לקח את המעשר ראשון וקרא לו שם 'מעשר' - הוא כבר מתחייב גם בתרומת-מעשר.

אמר ר"ש בן לקיש, מעשר ראשון שהקדימו בשיבולין: הקדים לקחת את המעשר ראשון בשיבולים, דהיינו לפני שהתבואה עברה מירוח והכהן עדיין לא לקח את התרומה גדולה (שניתנת לכהן רק לאחר מירוח), ואח"כ הפריש הלוי תרומת מעשר ונתן לכהן. במקרה כזה עדיין התרומה גדולה נמצאת בתוך התבואה של הלוי, שהרי הופרש מתבואה זו רק מעשר ראשון ותרומת מעשר ולא תרומה גדולה. במקרה כזה הלוי פטור מלתת לכהן תרומה גדולה.

אבל אם יבוא הלוי ויקדים את הכהן ב'כרי' לאחר שעברה התבואה מירוח - כבר חלה חובת תרומה גדולה על התבואה והוא יהיה חייב להפריש אותה.

האי אדגן: אם הלוי הקדים את הכהן ב'כרי', הרי שהמעשר ראשון כבר נעשה דגן וכבר התחייב בהפרשת תרומה עוד לפני שהופרש המעשר, אבל אם הקדימו בשיבולים הרי שהוא לא נעשה דגן ולא התחייב בתרומה לפני שהופרש המעשר, ומסתבר שהפסוק שמלמדנו שצריך להפריש מהמעשר גם תרומה גדולה עוסק במעשר שהוקדם בכרי שכבר התחייב בתרומה.

המקלף שעורים: שמקלף את הגרעינים מתוך השיבולת לאוכלם קלופים כמו שהם, אם מקלפם אחת אחת פטור ממעשר, לפי שזוהי אכילת ארעי הפטורה ממעשר. ומדובר שהשעורים לא נתמרחו. אבל אם קילף ונתן לתוך ידו חייב במעשר, לפי שזוהי אכילת קבע החייבת במעשר.

אמר ר"א וכן לשבת: כלומר אחת אחת אינו נחשב ל'מפרק' שהיא תולדה של מלאכת 'דש' האסורה בשבת, כיון שזה נחשב פירוק 'כלאחר יד' ומותר, אבל אם נתן לתוך ידו זה כבר נחשב לתולדת דישה וחייב.

כסי כסי: שאשתו קילפה לו שעורים בשבת ומילאה מהם כוסות מלאים והיה אוכל, הרי שמותר לקלף שעורים בשבת אף אם כונסם יחד.

אלא אי אתמר אסיפא איתמר: כלומר הדין 'וכן לשבת' נאמר על הסיפא של המשנה שם - המולל מלילות של חיטים (= מפרק חיטים ע"י שפשוף בכפות ידיו) מנפח מעט מעט ואוכל (= 'מנפח' הכוונה שהוא מפריד את המוץ מהגרעינים ע"י נשיפת פיו, ויש

מפרשים ע"י הרוח ופטור ממעשר, ואם נפח ונתן לתוך שולי בגדיו חייב במעשר. ועל זה אמר ר"א 'וכן לשבת', כלומר שמותר בשבת לנפח בידו ולאכול, אבל אסור לנפח ולתת לתוך שולי בגדיו, לפי שמותר לברור ביד לצורך אותה סעודה אבל לא לצורך סעודה אחרת.

רבי אבא בר ממל מקשה: וכי הרישא של המשנה שם (= 'המקלף שעורים') נאמרה רק לעניין מעשר ולא לעניין שבת (= שהרי אמרת ש'וכן לשבת' נאמר על הסיפא)? והרי אם זה נחשב ל'גמר מלאכה' לעניין מעשר הרי שזה נחשב לגמר מלאכה אף לעניין שבת.

רב ששת בריה דרב אידי דוחה את קושייתו: יש הרבה מלאכות שהן נחשבות 'גמר מלאכה' לעניין חיוב מעשר והן מותרות בשבת, כגון בצלים - שאם העמיד מהם ערימה הם התחייבו במעשר לפי שזוהי 'גמר מלאכה' שלהם, אבל מותר להעמיד מהם ערימה בשבת. **והטעם הוא** - לפי שהתורה אסרה לעשות בשבת 'מלאכת מחשבת' כלומר מלאכת אומנות, ובעשיית ערימה אין מעשה אומנות. וכמו כן קילוף שעורים נחשב ל'גמר מלאכה' המחייב במעשר, אבל אינו נחשב ל'מלאכת מחשבת' האסורה בשבת!

כיצד מולל: הגמרא חוזרת למה שלמדנו לעיל (יב:): שמותר למלול מלילות ביום טוב, ובודאי שצריך לעשות איזה שהוא שינוי מהדרך שמוללים ביום חול. הגמרא מבררת כיצד:

חדא אחדא: בין אגודל לאצבע. **חדא אתרת:** בין אגודל לשתי אצבעותיו. **כיון דמשני וכו':** כיון שמשנה ואינו מולל בכל ידו אלא רק באצבעותיו, הרי שיכול למלול עם אצבע אחת על כל האצבעות.

כיצד מנפח: הגמרא חוזרת למה שלמדנו לעיל (יב:): 'המולל מלילות מערב שבת, למחר (= בשבת) מנפח מיד ליד ואוכל'. הגמרא מבררת כיצד:

מנפח מקשרי אצבעותיו ולמעלה: אבל לא בכף ידו. **מנפח בידו אחת:** אבל בשתי ידיו אסור.